

Efter Lavaldomen: Danmark och Sverige måste ändra sina lagar

Den nordiska arbetsmarknadsmodellen är satt under press efter några uppmärksammade utslag från EU:s domstol. Kärnfrågan gäller hur fri rörlighet för företag och arbetskraft ska kunna kombineras med facklig kamp mot social dumpning.

Text och foto: Bengt Rolfer

I fokus står särskilt den så kallade Lavaldomen, som handlar om det lettiska byggföretaget Lavals bygge av en skola i Vaxholm. Svenska Byggnadsarbetareförbundet försatte bygget i blockad och krävde svenskt kollektivavtal – en aktion som EU:s domstol i Luxemburg underkände.

- Det är märkligt, säger Jon Erik Dølvik, på forskningsstiftelsen Fafo i Oslo. Den nordiska modellen hyllas av EU-ledarna på toppmöte efter toppmöte. Sedan kommer EU-domstolen och beskär en av modellens centrala förutsättningar, nämligen konflikträten. Då rubbas ju hela den maktbalans som är inbyggd i den nordiska modellen.

Men domstolens utslag är tydligt och tvingar nu Sverige till en lagändring. Man anvisar ett par olika sätt att leva upp till utstationeringsdirektivets krav på arbetsvillkor för

utländsk personal. Ett sätt är lagstiftning om minimilöner, ett annat är lag om allmängiltigförklaring av kollektivavtal.

Både Danmark, som också tvingas ändra sin lagstiftning, och Sverige vill helst kunna fortsätta tillämpa kollektivavtalsmodellen i någon form. Finland och Norge berörs i mindre utsträckning, eftersom där redan finns lagar om allmängiltigförklaring.

I Sverige ser arbetsmarknadens parter med spänning fram emot den 15 december. Då ska regeringens utredare Claes Stråth avslöja hur han vill lösa upp den här knuten.

Stora motsättningar

Utredningen har kantats av motsättningar mellan fackliga organisationer och arbetsgivare. Exempelvis har flera framstående arbetsgivarföreträdare krävt lagstiftning om minimilöner – något som är främmande för svensk tradition.

De svenska parternas agerande står i skarp kontrast till hur man har löst frågan i Danmark. Där enades regeringen och arbetsmarknadens parter snabbt om innehållet i en ny lag som folketinget kommer att anta före jul.

Den danska lösningen innebär i korthet att utländska (och danska) företag måste följa det mest representativa och landsomfattande

kollektivavtalet i branschen. Avtalen måste tydligt ange en lägsta lön. Om företagen inte lever upp till dessa villkor ska facket kunna ta till stridsåtgärder.

Enligt Søren Kaj Andersen, chef för Forskningscentret för arbetsmarknads- och organisationsstudier (FAOS) vid Köpenhamns universitet, råder det inget tvivel om att det nya lagförslaget blir antaget.

- Alla centrala aktörer har blandat blod på att det är så här man ska hantera frågan. På det här sättet anpassar man kollektivavtalssystemet till en ständig djupare integration i Europa, samtidigt som man håller fast vid förhandlingssystemets kärna.

- Vissa jurister tvivlar dock på att den här lösningen håller och ser en risk för att det kan komma upp ett

danskt "Laval-mål" där EU:s domstol får pröva även den här lösningen.

Skillnad i hanteringen

Det finns också en viktig skillnad mellan hur Danmark och Sverige har hanterat frågan, påpekar Søren Kaj Andersen. I Danmark försökte arbetsgivare, fackliga organisationer och regeringen så fort som möjligt enas om en lösning, medan parterna i Sverige snarast hamnat på kollisionkurs.

- I Danmark visade parterna entydigt att de ville bevara systemet, medan man i Sverige inte fått något gemensamt erkännande av att "nu ska vi fixa det här".

Den danska lösningen hyllas även av Niklas Bruun vid Helsingfors universitet, som tidigare var professor i arbetsrätt vid det svenska Arbetslivsinstitutet.

- Jag tror att den danska modellen uppfyller målsättningarna i utstationeringsdirektivet, nämligen konkurrens på lika villkor, att tjänsteföretag inte ska missgynnas och att de kan komma in på arbetsmarknaden utan för mycket besvär. Niklas Bruun ser det som önskvärt att Sverige hamnar på en liknande lösning.

- Om två länder gemensamt konstaterar att detta är en rimlig modell så står man starkare inom EU än om Sverige skulle säga att den danska lösningen inte duger. Då öppnar man fronten igen. Jag tror det är viktigt med ett nordiskt samarbete för att

på allvar se till att förhindra social dumpning och samtidigt se till att företag kan konkurrera på lika villkor.

Niklas Bruun har svårt att förstå vad de svenska arbetsgivarna har emot en sådan lösning. Kanske spelar det in att Svenskt Näringsliv var aktivt i Lavalprocessen och stödde det lettiska företaget, spekulerar han. Svenskt Näringsliv har ju också förklarat sig nöjd med domen.

Radikalt steg

- Kanske tycker de att kollektivavtal är gammaldags och vill gå på en minimilönelinje. Men lagstiftade minimilöner går ju emot allt vad den svenska modellen står för. Staten ska inte blanda sig i lönepolitiken. Om de svenska arbetsgivarna går på den linjen tar man ett väldigt radikalt steg bort från den svenska modellen.

Niklas Bruun tror dock inte att det kommer att gå så. Han påpekar att det i direktiven till Claes Stråths utredning sägs att den svenska arbetsmarknadsmodellen i så stor utsträckning som möjligt ska kunna tillämpas även i förhållande till utstationerade arbetstagare.

- Då har jag svårt att tro att man landar i ett minimilönesystem. Det är knappast i linje med Sven Otto Littorins och de andra i den svenska regeringens ideologi att staten ska börja sätta löner.

För Finlands vidkommande ställer Lavaldomen inte till några direkta problem, eftersom man sedan 1971 har en lag om allmängiltigförklaring av kollektivavtal.

- Det innebär att även icke-organiserade arbetsgivare är tvingade enligt lag att tillämpa de kollektivavtal som gäller allmänt i en bransch, förklarar Niklas Bruun.

De svenska och danska fackföreningarna är skeptiska till allmängiltigförklaring. De befäradar att man därmed skulle få en massa "fripassagerare" utan facklig medlemskap, vilket på sikt skulle försvaga den fackliga styrkan.

Finland och Norge nöjda

Både i Finland och Norge menar dock fackföreningarna att dessa fakhågor inte har besannats, tvärtom har medlemstalen där ökat när dessa lagar införts. Inte heller Norge berörs direkt av Lavaldomen, trots att man enligt EES-avtalet ska följa domar och direktiv från EU. Redan i samband med att EES-avtalet tecknades 1994 fick Norge en lag om allmängiltigförklaring. Efter att ha fungerat väl börjar nu denna lag ifrågasättas av de norska arbetsgivarna. I samband med att den statliga Tariffnämnden nyligen allmängiltigförklarade avtalet i varvs- och offshoreindustrin uppstod en tvist. Näringslivets huvudorganisation (NHO) anser att avtalet blivit alltför långtgående och överväger nu hur man ska gå vidare. Samtidigt ger Jon Erik Dølvik, som ansvarar för arbetslivsforskningen på forskningsstiftelsen Fafo, ett exempel på att systemet fungerat väl inom norsk byggsektor. I dag är en fjärdedel av medlemmarna i Byggfackets Osloavdelning polacker och omfattas av en lagfäst minimilön på 126 kronor i timman. Dølvik har en stark tilltro till att den nordiska arbetsmarknadsmodellen kommer att överleva även de nuvarande prövningarna. Ett av modellens främsta kännetecken är just att parterna på arbetsmarknaden under årens lopp har förmått anpassa sig till vad som händer i omvärlden.

- Därför tror jag att man kommer att klara även denna utmaning. Ett av de största hoten är om man stirrar sig blind på hur det varit tidigare och inte förmår ändra sig, säger Jon Erik Dølvik.

FAKTA

DANMARK

Regering och arbetsmarknadens parter har i bred enighet kommit överens om förslag till ändring av utstationeringslagen för att tillmötesgå EU-domstolens krav i Lavaldomen. Den nya lagen antas av folkettinget före jul.

FINLAND

Finland har sedan 1971 en lag om allmängiltigförklaring av kollektivavtal och behöver därför inte ändra lagen efter Lavaldomen. Systemet verkar oomstritt.

NORGE

Norge har också sedan 1994 en lag om allmängiltigförklaring av kollektivavtal. Det norska facket gillar systemet, men arbetsgivarna i NHO ifrågasätter det. Några av NHO:s förbund vill ha lagstiftade minimilöner i stället.

SVERIGE

En statlig utredning ska den 15 december lämna förslag till hur Sverige ska hantera Lavaldomen. Parterna är oeniga i frågan.